

CONSIDERAȚII PRIVIND TOPONIMIA LOCALITĂȚILOR URBANE DIN BASARABIA

ANATOL EREMIA*

Orașele și satele își au destinul lor: un început, o perioadă de creștere și dezvoltare, cu urcușuri, dar și cu decăderi, cu evenimente, fapte și întâmplări care le-au grăbit sau le-au încetinit evoluția. „Omul, înainte de neam, și-a iubit familia, înainte de lume, și-a iubit neamul și partea sa de pământ, fie mare, fie mică, unde au trăit părinții, unde el s-a născut și și-a petrecut anii de copilărie ce nu se mai întorc” (M. Kogălniceanu, *apud* Soroca 1991: 4). Nostalgia casei părintești, dorul și dragostea față de meleagurile natale ne înnobilează sufletul și le ducem cu noi peste vremi, peste mări și țări, pentru a ne regăsi în ele identitatea.

Cele mai vechi localități basarabene sunt vetre de viață umană cu continuitate de secole sauchiar de milenii. Istoria neamului și a ținuturilor noastre se compune și din micile istorii ale constelației de așezări rurale și urbane. Pe teritoriul multora dintre actualele așezări umane au fost descoperite vestigii arheologice ce datează din epoci preistorice, apoi urme de activități umane din perioada romană a Daciei, dar mai numeroase sunt vestigiile datând din Evul Mediu, din perioadele timpurii sau de mai târziu. Vechile hrisoave ne amintesc de obștile sătești și de conducătorii lor (juzi, cnezi, vătămani). Dinastiile domnești și vechile familii nobiliare sunt legate și ele de acest spațiu istoric. Au stăpânit aici moșii și sate domnitorii, oștenii, dregătorii și demnitarii de curte de pe timpul lui Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Alexandru Lăpușneanu.

Oamenii și faptele lor, principalele momente din viața materială și spirituală a locuitorilor, modul lor de viață, ocupațiile, obiceiurile, tradițiile, perioadele și etapele de dezvoltare a localităților, evenimentele și întâmplările prin care au trecut comunitățile urbane din cele mai vechi timpuri până astăzi – toate și-au găsit reflectare în toponimia istorică și actuală. Pentru a le pune în lumină, au fost cercetate sursele documentare vechi, materialele de arhivă, studiile de specialitate. Informații valoroase au fost obținute și prin cercetările de teren, cu ajutorul unor chestionare speciale, completate de specialiști și de reprezentanții administrației publice locale.

Importante sunt apoi datele informative privind orașele cercetate: poziția geografică, primele atestări documentare și selectiv cele ulterioare, suprafața terenurilor agricole, numărul gospodăriilor individuale, dinamica populației locale.

* Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu Hasdeu”, Chișinău, Republica Moldova (eremia.anatol@gmail.com).

Pentru informațiile prezentate au servit ca bază sursele documentare și de arhivă (hrisoavele, cronicile, catagrafiile, lucrările cartografice).

În acest studiu sunt cercetate principalele localități urbane din porțiunea literelor A–L din cadrul *Dicționarului toponimic, geografic și istoric*, actualmente în curs de elaborare. Sunt puse în lumină căile de formare și evoluție a comunităților urbane; astfel, se elucidează unele aspecte ale vieții oamenilor, se prezintă etapele și procesele constituirii sistemului toponomastic basarabean în ansamblu și, în directă legătură cu aceasta, se abordează unele probleme de toponimie zonală românească.

Cititorilor interesați li se oferă astfel posibilitatea să cunoască trecutul și prezentul orașelor din spațiul basarabean.

Anenii Noi, oraș, centrul administrativ al raionului Anenii Noi. Este situat pe partea dreaptă a văii râului Bâc, afluent de dreapta al Nistrului. Atestat documentar în 1731. Coordonate geografice: 46°52'53" lat. N, 29°13'56" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 44 m. Suprafața orașului – 6,2 km². Apartamente, gospodării individuale – 3.265. Populația – 8.358 de locuitori în 2004, 10.872 de locuitori în 2014. În subordinea administrativă a orașului se află satele Albinița, Beriozchi, Hârbovățul Nou, Ruseni și Socoleni. Distanțe: 38 km până la Chișinău, 32 km până la Tighina. Stații de cale ferată la Bulboaca (5 km) și Tighina (34 km). Cod poștal: MD-6501. Mențiuni documentare: *Pașcani*, sat atestat în 1731 pe locul actualului oraș Anenii Noi. Atestări documentare ulterioare: *Anini* în 1910, 1913; *Aneni* în 1925, 1930; *Anenii Noi* în 1959, 1970, 1979, 1994. Etimologia: *Aneni*, oiconim entopic, format de la apelativul *anină* (pl. *anini*) „nisip” („nisipuri”), toponimul redând la origine o particularitate a solului – „loc nisipos”, „nisipuri”. Modificarea *Anini* > *Aneni* s-a produs sub influența modelului derivațional cu formantul *-eni*, obișnuit și deosebit de productiv la formarea numelor de localități românești. Nume de locuri: *Aninii*, *Bâcul*, *Hectarele*, *La Movilă*, *Pădurea Veche*, *Șesul*, *Valea Adâncă*, *Valea Albinuței*.

Bălți, oraș, centru administrativ municipal. Este situat în partea de nord a Republicii Moldova, pe valea Răutului. Atestat documentar în 1772 cu denumirea *Bălțile*. Coordonate geografice: 47°45'42" lat. N, 27°55'44" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 60 m. Suprafața orașului – 78 km². Apartamente, gospodării individuale – 45.800 (în 2014). Populația – 122.669 de locuitori în 2004, 123.857 în 2014. Structura etnică (în 2004): 53,08% români, 24,18% ucraineni, 19,84% ruși, 0,24% bulgari, 0,33% evrei, 0,70% polonezi ș.a. Monumente de cult: *Catedrala episcopală Sfinții Împărați Constantin și Elena* (1924–1935), *Catedrala Sfântul Nicolae* (1791–1795), *Biserica Sfinții Apostoli Petru și Pavel* (1927), *Biserica Sfinții Arhangheli Mihail și Gavriil* (1888), *Biserica Adormirea Maicii Domnului* (1930), *Biserica Sfânta Cuvioasa Parascheva* (1934). În subordinea administrativă a orașului se află satele *Elizaveta* și *Sadovoe*. Distanța până la Chișinău – 138 km. Stație de cale ferată în localitate. Cod poștal: MD-3100. Mențiuni documentare: *Bălțile*, sat în țin. Soroca (1772),

Bălți, târg (1803), oraș (1818), municipiu (1994). Alte atestări documentare: 1835, 1859, 1870, 1897, 1904, 1930, 1940, 1959, 1994. Etimologia: *Bălți*, la origine *Bălțile*, oiconim topografic, având la bază denumirea zonei cu bălți de pe valea Răutului. Nume de locuri: *Bălțile Răutului*, *Coasta*, *Hârtopul*, *Loturile*, *Odaia*, *Pământeni*, *Răutul*, *Răuțelul*, *Strâmboiu*, *Chetrăria*, *Șleahul Vechi*, *Teioasa*, *Valea Adâncă*, *Valea Șipotelor*, *Zavadinele*.

Cahul, oraș, centrul administrativ al raionului Cahul. Este situat în partea central-vestică a raionului, pe un platou din preajma Prutului. Existent ca oraș din 1835. Coordonate geografice: 45°54'19" lat. N, 28°11'46" long. E. Altitudinea orașului față de nivelul mării – 119 m. Suprafața orașului: 31 km². Lungimea străzilor din oraș – 461 km. Populația: 35.488 loc. în 2004, 36.019 în 2014. Structura etnică: 65,45% români, 17,11% ruși, 11,04% ucraineni, 6,67% bulgari, 3,26% găgăuzi ș.a. Monumente de cult: *Catedrala Sfântul Arhanghel Mihail* (1850), *Bisericile Marele Mucenic Dumitru* (1899) și *Acoperământul Maicii Domnului* (sec. XIX). Localitate subordonată administrativ orașului Cahul – comuna *Cotihana*. Distanțe: 6 km până la centrul vamal de frontieră Cahul–Oancea (România), 175 km până la Chișinău. Stația de cale ferată Cahul (1 km). Cod poștal: MD-3901. Mențiuni documentare: orașul a fost fondat în anul 1835 pe locul satului Frumoasa. Sursele mai vechi ne informează că, până la Frumoasa, aici a existat o așezare și mai veche (din timpul domniei lui Alexandru cel Bun), denumită *Șcheia*. Cea mai veche mărturie despre existența satului Șcheia o avem din 2 iulie 1502. Cu numele latinizat *Formoza*, localitatea apare menționată pe harta lui Dimitrie Cantemir din 1716. Despre moșia satului Frumoasa aflăm că la 1742 se găsea în cuprinsul olatului Grecenilor. Recensământul din 1772 ne informează că satul Frumoasa din țin. Greceni avea 95 de gospodării și că moșia aparținea mănăstirii Putna. Alte atestări documentare: *Frumoasa* în 1756, 1785, 1803, 1809; *Cahul* în 1835, 1856, 1878, 1897, 1920, 1930, 1941, 1959, 1979, 1994. Etimologia: toponimul *Șcheia* reproduce, într-o formă modificată, antroponimul *Șcheau*, adaptat la modelul toponimic derivațional cu formantul *-a/-ea*. Numele topic *Șcheia* va fi însemnat la origine locul de așezare al unui oarecare Șcheau, satul descendenților dintr-un strămoș comun sau moșia celor care formau o comunitate de oameni, numită în trecut obște sătească, avându-l în frunte pe Șcheau, conducătorul (judele, cnezul sau vătămanul) comunității sătești. Printr-un decret imperial din 18 decembrie 1835, târgului Frumoasa, denumit la origine după râulețul Frumoasa, pe valea căruia era situat, i s-a atribuit statut de oraș. Tot atunci i-a fost schimbată denumirea în Cahul. Motivele redenumirii localității au fost, după unii istorici, comemorarea a 65 de ani din ziua de 21 iulie 1770 când oștirile turcești au fost înfrânte în lupta de pe râul Cahul, iar după alți cercetători – factorul geografic, pentru că râul Cahul izvorăște din pădurile de la nord-est de oraș. De fapt, ambele elemente au putut servi ca punct de plecare pentru schimbarea denumirii localității. Cod poștal: MD-3901. Nume de locuri: *Balacea*, *Barcul cel Mare*, *Băiacul*, *Cantonul*, *Corneasa*, *Curnușul*, *Dealul Mărănzii*, *Frumoasa*, *Grindul*, *Hidrarea*, *Izvoarele*, *Lacul Sărat*, *Lemnosul*, *Răcariul*, *Roșul Mare*, *Roșul Mic*, *Șleahul Baimacției*, *Valea Cotihăniei*, *Valea Lată*.

Călărași, oraș, centrul administrativ al raionului Călărași. Este situat la nord-vest de Chișinău, pe cursul superior al râului Bâc. Atestat documentar ca sat în anul 1784. Coordonate geografice: 47°15' lat N, 28°18' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 124 m. Suprafața orașului – 42,35 km². Gospodării individuale, apartamente – 5.867 (2004). Populația – 14.516 loc. în 2004, 14.754 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 90,68% români, 4,36% ruși, 3,24% ucraineni, 0,23% bulgari, 0,19% găgăuzi, 0,14% evrei, 0,03% polonezi ș.a. Monumente de cult: *Biserica Sfântul Alexandru Nevschi* (1885) și *Biserica Sfânta Treime* (1888). Orașul include în componența sa satul *Oricova*. Distanțe: 49 km până la Chișinău. Stația de cale ferată Călărași. Mențiuni documentare: *Călărași*, localitate fondată pe teritoriul satelor Tuzara și Bărăiac, menționat ca sat în 1784 și ca târg în 1832. Atestări documentare: *Tuzara* în 1432, 1440, 1568; *Tuzara și Bărăiac* în 1738, 1774; *Călărași* în 1784, 1832, 1873, 1904, 1922, 1941, 1959, 1994. Statutul de oraș i s-a atribuit în 1940, când a devenit și centrul administrativ al raionului Călărași. Cod poștal: MD-4401. Etimologia: *Călărași* are la origine numele de grup *călărașii*, însemnând „oșteni de cavalerie în vechea armată a țărilor românești”. În 1734, Constantin Vodă Mavrocordat scutește de toate dijele călărașii de Bărăiac, lăsându-i „să poarte grija menzilorului”¹ din Bărăiac. Căpitanul călărașilor din Bărăiac e menționat în 1762. Nume de locuri: *Bâcul*, *Budălăul*, *Bulboana*, *Capul Dealului*, *Coada Iazului*, *Dumbrava*, *Hârtopul*, *Prisaca*, *Rădiul*, *Sărăturile*, *Staniștea*, *Stuhăria*, *Șesul Bâcului*, *Șleahul Chișinăului*, *Valea Adâncă*, *Vătămăneasa*.

Cantemir, oraș, centrul administrativ al raionului Cantemir. Este situat pe malul drept al râului Tigheci, aproape de confluența acestuia cu Prutul, pe stânga traseului Leova–Cahul. Fondat în anul 1973. Coordonate geografice: 46°17' lat. N, 28°12' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 61 m. Suprafața orașului – 3,4 km². Gospodării individuale (apartamente, case particulare) – 1.550 (în 2012). Populația – 3.872 loc. în 2004, 5.077 loc. în 2014. Distanțe: 24 km până la Leova, 59 km până la Cahul, 124 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Cantemir, gara Prut (1 km). Pod de cale ferată peste Prut. Cod poștal: MD-7301. Mențiuni documentare: orașul *Cantemir* a luat ființă ca centru agroindustrial, ulterior fiind desemnat ca reședință a raionului Cantemir, format la 6 aprilie 1973. Până în 1940, în această zonă a existat un centru de plasă în componența jud. Cahul, denumită *Cantemir*, cuprinzând localitățile Antonești, Cania, Cociulia, Epureni, Filipeni, Hănăsenii de Pădure, Hănăsenii Noi, Lingura, Leca, Mingir, Orac, Porumbeshti, Tigheci, Toceni, Vozneseni ș.a. Bazele noii localități au fost puse în luna noiembrie 1967 prin construirea mai multor blocuri de locuit pentru muncitorii de la Fabrica de conserve „Prut”. La 6 aprilie 1973, cu ocazia aniversării a 300 de ani de la nașterea lui Dimitrie Cantemir, localității i s-a dat denumirea comemorativă *Cantemir*. Ca unitate administrativ-teritorială de tip orășenesc localitatea apare menționată în actele oficiale din 1974. Atestări ulterioare: 1979, 1989, 1994, 2004, 2014. Etimologia: *Cantemir*, denumire comemorativă, care evocă numele lui Dimitrie Cantemir (1673–1723), domn al Moldovei, personalitate

¹ *Menzil* ‘han pentru călători, stație a poștei de cai’.

a culturii românești și europene, savant umanist, autor de scrieri istorice, geografice, filozofice, literare. Nume de locuri: *Bălacea, Cania Nouă, Coturile Antoneștilor, Fundacul, Gara Cania, În Baltă, Podișul, Podul Fălciului, Ponoara, Prutul, Tigheciul.*

Chișinău, oraș, centru administrativ municipal, capitala Republicii Moldova. Este situat în partea centrală a republicii, pe valea râului Bâc. Atestat documentar în anul 1436. Coordonate geografice: 47°01' lat. N, 28°52' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 90 m. Suprafața orașului – 123 km². Din componența municipiului fac parte: 5 sectoare – *Botanica, Buiucani, Centru, Ciocana, Râșcani* –, 6 orașe – *Codru, Cricova, Durlăști, Sângera, Vadul lui Vodă, Vatra* – și 28 de localități rurale. Apartamente, gospodării– 210.216 în 2004, 234.120 în 2014. Populația municipiului: 712.218 loc. în 2004), 772.783 loc în 2014. Structura etnică (2004): 69,95% români, 8,84% ucraineni, 15,06% ruși, 0,97% găgăuzi, 1,34% bulgari, 0,41% evrei, 0,12% polonezi, 3,30% alte etnii. ÎEste înfrățit cu 19 orașe din diferite țări. Monumente vechi de cult: *Catedrala Nașterea Domnului* (1830–1836), *Biserica Mazarachi* (1752–1777), *Biserica Sfinții Împărați Constantin și Elena* (1777), *Biserica Bunavestire* (1795) ș.a. Stație de cale ferată. Aeroport internațional. Cod poștal: MD-2020. Mențiuni documentare: *Chișinău*, sat „pe Bâc, de cealaltă parte a râului” (17 iulie 1436), sat în țin. Lăpușna, stăpânit de mai mulți proprietari (1517, 1576), sat în proprietatea mănăstirilor Sfânta Vineri, Galata și Frumoasa din Iași (sec. XVII), târg în țin. Lăpușna (1666), târg regional (1712). Atestări documentare ulterioare: 1739, 1756, 1774, 1818, 1835, 1859, 1870, 1897, 1904, 1930, 1941, 1959, 1994. Etimologie: *Chișinău*, la origine *Chișnău*, oiconim topografic, având la bază un vechi termen entopic românesc, ulterior dispărut, *chișnău* „izvor, cișmea”, raportat etimologic la lat. *pisso, *pissare „a țâșni”, „a izvorî” (Bogaci 1959: 94-95). Nume de locuri: *Albișoara, Bariera Sculeni, Botanica, Buiucani, Bulboaca, Ciocana, Calea Ieșilor, Calea Orheiului, Galata, Ghețeoani, Hrusca, Malina Mare, Malina Mică, Muncești, Otovasca, Petricani, Porțile Orașului, Poșta Veche, Râșcani, Schinoasa, Valea Morilor, Visterniceni, Vovințeni.*

Cimișlia, oraș, centrul administrativ al raionului Cimișlia. Este situat în partea de sud a Republicii Moldova, pe valea râului Cogâlnic. Atestat cartografic în 1770. Coordonate geografice: 46°30'08" lat. N, 28°48'05" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 85 m. Suprafața urbană totală – 96,70 km². Gospodării individuale, apartamente – 5.269 (2004). Populația – 12.858 loc. în 2004, 12.545 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 86,90% români, 4,37% ucraineni, 4,28% ruși, 2,63% bulgari, 0,96% găgăuzi ș.a. Între monumente, se remarcă *Biserica Adormirea Maicii Domnului* (1865). Sate subordonate orașului: *Bogdanovca Nouă, Bogdanovca Veche, Dimitrovca*. Distanțe: 75 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Mihailovca (14 km). Cod poștal: MD-4101. Mențiuni documentare: notat ca așezare tătaro-nogaică cu denumirea *Ciumecili* pe hărți din 1770 și 1776. Așezare repopulată de români după evacuarea triburilor tătărăști din Bugeac la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Reminiscente de cultură materială autohtonă din perioadele premongolo-tătără (sec. XIII) și pretătaro-nogaică

(sec. XVI). Atestări documentare ulterioare: 1817, 1835, 1859, 1875, 1904, 1930, 1943, 1959, 1994. Etimologia: toponim tătaro-nogaic, dedus din numele tribal *ciumecili* „trib cu dangaua în formă de căuș” (< tăt. *ciumeci* „căuș” + sufixul apartenenței *-li*). Triburile nogaice dispuneau de anumite dangale, niște figuri folosite ca semne de identificare a proprietăților, întrebuițate uneori și ca peceți, steme. Nume de locuri: *Cogâlnicul*, *Dealul Bogdanovcii*, *Drumul Gării*, *La Movilă*, *Loturile*, *Movila Sfatului*, *Podișul*, *Schinoasa*, *Suhatul*, *Suta de Hectare*, *Toloaca*, *Troianul*, *Valea Cenacului*.

Cornești, oraș, reședință de comună în raionul Ungheni. Este situat în partea centrală a Republicii Moldova, în zona Codrilor Moldovei, la izvoarele râului Bâc, afluent de dreapta al Nistrului. Orașul a fost întemeiat în anul 1867, pe culmea unui deal de lângă satul Cornești², odată cu construcția căii ferate Chișinău–Ungheni. Coordonate geografice: 47°22'03" lat. N, 27°59'58" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 252 m. Suprafața – 10,94 km². Gospodării individuale, apartamente în oraș – 920 (2004). Populația – 2.038 loc. în 2004, 2.528 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 99,21% români, 0,39% ruși, 0,29% ucraineni ș.a. Distanțe: 30 km până la Ungheni, 84 km până la Chișinău. Stația de cale ferată Cornești. Cod poștal: MD-3608. Etimologia: *Cornești*, oiconim, care poate fi explicat: 1. din antrop. *Cornea* + form. *-ești* sau 2. de la un vechi nume de loc *Cornu* + form. *-ești*. *Cornu* ar putea fi denumirea unei păduri de corn din partea locului. Inițial, *Corneștii* a fost numele comun al locuitorilor din sat – „oameni trăitori pe moșia (în satul) lui Cornea” sau „locuitori stabiliți în preajma pădurii Cornu (sau pe moșia Cornului)”. Nume de locuri: *Armășoaia*, *Balta cu Sălcii*, *Budăul*, *Calancea*, *Coturile*, *Dealul Cornului*, *Delia*, *Frumușica*, *Holmul*, *Lupoanca*, *Năsăpăria*, *Pârlita*, *Plopișul*, *Poiana*, *Ponorul Alb*, *Râmnicul*, *Repedea*, *Schitul*, *Staniștea*, *Șipotul*, *Tinosul*, *Țiglăul*, *Urzucușul*.

Criuleni, oraș, centrul administrativ al raionului Criuleni. Este situat la nord-est de Chișinău, pe malul drept al Nistrului. Atestat documentar în anul 1607. Coordonate geografice: 47°13'02" lat. N, 29°09'05" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 32 m. Suprafața orașului – 14,6 km². Apartamente, gospodării individuale – 2.930 (în 2004). Populația – 7.138 loc. în 2004, 7.397 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 85,95% români, 6,68% ruși, 5,87% ucraineni, 0,31% găgăuzi, 0,28% bulgari ș.a. Monument istoric: *Biserica Sfântul Arhanghel Mihail* (1796). Orașul include în componența sa și satele *Ohrince* și *Zolonceni*. Distanțe: 45 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Chișinău (47 km). Cod poștal: MD-4801. Mențiuni documentare: *Criveni* și *Crivleni*, sat pe Nistru, mai jos de gura Răutului (1607). Atestări documentare ulterioare: 1616, 1661, 1774, 1817, 1835, 1859, 1870, 1904, 1930, 1941, 1959, 1979, 1994. Etimologia: oiconim antroponimic, din num. pers. *Crivu* (*Crivul*) + form. *-eni*. Radicalul *крив-* (din rus. *кривой*, ucr. *кривий* „strâmb”, „schilod”) îl conțin antroponimele slave: *Криволапов*, *Кривонозов*, *Кривоносов*, *Криворукий*, *Кривошеев*. Nume de locuri: *Chetrișul*, *Cumpărătura*, *Dealul Volnii*, *Drumul Central*, *Movila Turcească*,

² Satul Cornești este menționat în hrisoavele domnești din secolul al XVI-lea.

Nadelurile, Nistrul, Odaia, Rădiul, Rănia, Repejiunea, Stavila, Stinca, Șăbana, Toloaca.

Dondușeni, oraș, centrul administrativ al raionului Dondușeni. Este situat în partea de nord a Republicii Moldova, la izvoarele râulețului Țaul, afluent de dreapta al râului Cubolta. Atestat documentar în anul 1897. Coordonate geografice: 48°13' lat. N, 27°35' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 239 m. Suprafața orașului – 4,49 km². Apartamente, gospodării individuale – 3.900 (2004). Populația – 9.801 loc. în 2004, 9.440 loc. la recensământul din 2014. Structura etnică (în 2004): 66,27% români, 20,97% ucraineni, 11,69% ruși, 0,17% bulgari, 0,12% evrei, 0,07% polonezi ș.a. Monument de cult principal: *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae* (1925). Distanțe: 30 km până la Edineț, 197 km până la Chișinău. Stație de cale ferată. Cod poștal: MD-5100. Mențiuni documentare: *Dondușeni*, sat pe lângă gara feroviară Dondușeni (1897). Atestări documentare ulterioare: 1904, 1930, 1940, 1959, 1994. Etimologia: *Dondușeni*, localitate denumită după satul mai vechi din apropiere Dondușeni. Oraș din 1958, centru administrativ raional din 1963. Nume de locuri: *Cubolta, Dealul Plopului, Grochile, Harapoaica, Hârtopul, Linia Ferată, Movila Hotarului, Pădurea Corbului, La Uncu, Răutul, Sub Pădure.*

Drochia, oraș, centrul administrativ al raionului Drochia. Este situat în nord-estul Câmpiei Moldovei de Nord, în interfluviul Răut–Cubolta. Atestat documentar în anul 1889. Coordonate geografice: 48°21' lat. N, 27°45' long. S. Altitudinea localității față de nivelul mării – 220 m. Suprafața orașului – 7,5 km². Gospodării individuale, apartamente – 6.300 (2014). Populația – 16.600 loc. (2004), 13.150 loc. (2014). Structura etnică (în 2004): 77,47% români, 15,65% ucraineni, 5,94% ruși, 0,13% bulgari ș.a. Monumente de cult: *Catedrala Adormirea Maicii Domnului, Biserica Sfântul Marele Mucenic Dumitru* (1998). Distanțe: 30 km până la Bălți, 168 km până la Chișinău. Stație de cale ferată. Cod poștal: MD-5200. Mențiuni documentare: *Drochia*, localitate pe lângă stația de cale ferată Drochia (1889). Atestări documentare ulterioare: 1905, 1930, 1940, 1959, 1979, 1994. Oraș din 1954, centru administrativ de raion din 1966. Etimologia: *Drochia*, gară și localitate denumite după satul mai vechi din apropiere Drochia. Nume de locuri: *Chetrăria, Cubolta, Dealul Cubolții, Drumul Dondușeniului, În Optzeci, Năsăpăria, Pe-a Țarigradului, Răutul, Șleahul Râșcanilor, Tărăsenii, Valea Crucii, Valea Odăii.*

Dubăsari, oraș, centrul administrativ al raionului Dubăsari. Este situat în partea central-estică a Republicii Moldova, pe malul stâng al Nistrului. Menționat documentar pentru prima dată în anul 1523. Coordonate geografice: 47°16' 09" lat. N, 29°10' 23" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 30 m. Suprafața orașului – 15,52 km². Apartamente, gospodării individuale – 9.300 (în 2004). Populația – 23.650 loc. în 2004, 21.876 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 43,23% români, 30,15% ucraineni, 23,34% ruși, 0,20% bulgari ș.a. Monument de cult: *Biserica Adormirea Maicii Domnului* (1788). Distanțe: 50 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Chișinău (52 km). Cod poștal: MD-4500. Mențiuni documentare: *Dubăsarii Noi*, localitate de stânga Nistrului (1772). Atestări documentare ulterioare: 1792, 1799, 1812, 1859, 1906, 1930, 1940, 1959,

1994. Etimologia: *Dubăsari*, inițial *Dubăsaii Noi*, a fost numită după satul mai vechi Dubăsari (ulterior Dubăsarii Vechi), acesta situat pe malul drept al Nistrului (Bogaci 1982: 82–83). Nume de locuri: *Clinul, Colacul, Cotul Mare, Damba, În Baltă, Lacul, Malul Mare, Nestru, Ostrovul, Rănia, Sub Zare, Șleahul, Toloaca, Valea Corjovei, Zarea Dealului*.

Edineț, oraș, centrul administrativ al raionului Edineț. Este situat în nord-estul Câmpiei Moldovei de Nord, în interfluviul Raovăț–Ciuhur. Localitate atestată documentar în anul 1431. Coordonate geografice: 48°10'14" lat. N, 27°18'16" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 228 m. Suprafața orașului – 7,61 km². Gospodării individuale, apartamente – 5.722 (în 2014). Populația – 15.624 loc. la recensământul din 2004, 15.520 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 56,82% români, 17,16% ucraineni, 21,72% ruși, 0,24% bulgari, 0,12% evrei, 0,15% găgăuzi ș.a. Principalul monument de cult: *Biserica Sfântul Vasile* (1870). Distanțe: 202 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Brătușeni (8 km). Cod poștal: MD-4601. Mențiuni documentare: *Edineț*, notat *Vidinți*, sat în țin. Hotin (la 1431). Atestări documentare ulterioare: 1466, 1772, 1817, 1859, 1870, 1904, 1930, 1940, 1959, 1979, 1994. Oraș din 1964. Etimologia: *Edineț*, la origine *Vidinți*, înregistrat și cu formele *Iadinți, Edinți*, oiconim antroponic de formație slavă, din antrop. *Viden* și form. *-inți, videnți* fiind numele comun al locuitorilor – „comunitate de oameni coborâtori dintr-un strămoș comun *Viden*” sau „oameni stabiliți cu traiul pe moșia (în satul) lui *Viden*”. Compară pren. bg. *Viden*, hipocoristic al lui *Videnov*, explicat prin bg. *vuden* „cinstit, stimat, venerat” (Ilcev 1969: 109). Nume de locuri: *Odaia, Poiana, Posăria, Racovățul, Răchita, Sărăturile, Sutele de Hectare, Șihorul, Valea Ciofului, Valea Edinețului, Valea Izvoarelor*.

Fălești, oraș, centrul administrativ al raionului Fălești. Este situat pe o vâlcea de dreapta văii râului Șovăț, afluent de stânga al Prutului. Atestat documentar în 1429. Coordonate geografice: 47°34'25" lat. N, 27°42'33" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 119 m. Suprafața orașului – 4,29 km². Gospodării individuale, apartamente – 5.227 (2004). Populația – 14.931 loc. în 2004, 12.074 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 74,09% români, 16,33% ucraineni, 8,55% ruși, 0,11% bulgari ș.a. *Biserica Sfântul Nicolae* (1795). Distanțe: 129 km până la Chișinău. Stație de cale ferată în localitate. Cod poștal: MD-5900. Mențiuni documentare: domnitorul Alexandru cel Bun, prin uricul din 3 iunie 1429, întărește unor proprietari locuri „pentru 10 sate peste Prut”, între care și „locul de la Vârful Uscat, unde iaste Ivan Falevici”. Atestări documentare ulterioare: *Folești*, seliște (1457, 1513, 1649, 1773, 1803, 1835), *Fălești*, sat și târg (1859, 1870, 1897), *Fălești*, târgușor (1904, 1912), *Fălești*, târg și oraș (1920, 1930, 1941, 1959, 1970, 1994). Propuneri etimologice: 1) din antrop. *Falevici*, ulterior modificat fonetic; 2) din antrop. *Folea*, derivat cu suf. *-ești*, versiune verosimilă. Documentele vechi atestă antroponimele: *Stoian Folea* (1443), *Dumitru Folea*, diac (1611). Nume de locuri: *Băhniile, După Deal, Fânețele, Găunoasa, Holmul, Iazul, Pălămida, Roata, Șesul, Șovățul, Toloaca*.

Florești, oraș, centrul administrativ al raionului Florești. Este situat în partea de nord a Republicii Moldova, pe stânga văii Răutului. Atestat în anul 1588.

Coordonate geografice: 47°53'36" lat. N, 28°18'5" log. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 117 m. Suprafața orașului – 5,10 km². Apartamente, gospodării individuale (la recensământul din 2004) – 4.850. Populația – 13.164 loc. în 2004, 13.304 loc. în 2014. Structura etnică (în 2004): 80,42% români, 10,52% ucraineni, 7,71% ruși, 0,17% bulgari, 0,13% evrei, 0,11% polonezi, 0,42 romi ș.a. Monumente de cult: *Catedrala Sfântul Mitrofan* (1853), *Biserica Sfântul Ierarh Nicolae* (1807). Localități intrate în componența orașului: *Florești*, *Ghindești*, *Mărculești*. Distanțe: 131 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Florești (2 km). Cod poștal: MD-5001. Mențiuni documentare: *Florești*, sat pe Răut, în țin. Soroca (1588). Atestări documentare ulterioare: 1772, 1817, 1859, 1870, 1904, 1930, 1940, 1959, 1970, 1994. Etimologia: *Florești*, oiconim antroponimic, derivat cu form. *-ești* „al lui *Florea*”, *floreștii* însemnând la origine „oameni trăitori pe moșia (în satul) lui *Florea*”. Nume de locuri: *Bahna*, *Chetrăria*, *Chiscurile*, *Cotul Răutului*, *Cucuieții*, *Îmașul*, *În Baltă*, *Odaia*, *Rădiul*, *Răutul*, *Suta de Hectare*, *Toloaca*.

Grigoriopol, oraș, centrul administrativ al raionului Grigoriopol. Este situat pe malul stâng al Nistrului. Atestat documentar în anul 1792. Coordoate geografice: 47°09'01" lat. N, 29°17'33" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 27 m. Suprafața satului – 6,56 km². Apartamente, gospodării individuale (în 2004) – 6.930. Populația – 11.473 loc. în 2004, 10.865 loc. în 2015. Monument de cult: *Biserica Sfântul Marele Mucenic Gheorghe*. Distanțe: 55 km până la Tiraspol, 60 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Tiraspol (56 km). Cod poștal: MD-4001. Mențiuni documentare: *Grigoriopol*, oraș în jud. Tiraspol, gubernia Herson (1792). Atestări documentare ulterioare: 1799, 1804, 1870, 1924, 1940, 1959, 1994. Etimologia: *Grigoriopol*, oiconim haționimic, fosta colonie armenească fiind numită după Sfântul Grigore, protectorul armenilor și al întregii Armenii. Nume de locuri: *Costișa*, *Cotul Mare*, *Grochile*, *La Movilă*, *Malul Galben*, *Nestru*, *Ostrovul*, *Podișul*, *Rănia*, *Stanișta*, *Tomașlăcul*, *Vadul Nestrului*.

Hâncești, oraș, centrul administrativ al raionului Hâncești. Este situat în partea central sud-vestică a Republicii Moldova, pe valea râului Cogâlnic. Existent în sec. al XV-lea. Coordoate geografice: 46°49'42" lat. N, 28°35'39" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 123 m. Suprafața satului – 4,56 km². Apartamente, gospodării individuale (în 2004) – 5.031. Populația – 15.821 loc. în 2004, 15.256 loc. la recensământul din 2014. Structura etnică (în 2004): 87,89% români, 4,66% ucraineni, 5,37% ruși, 0,69% bulgari, 0,25% găgăuzi, 0,60% romi ș.a. Între monumentele importante: *Biserica Sfântul Arhanghel Mihail*. Distanțe: 36 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Chișinău (37 km). Cod poștal: MD-3401. Mențiuni documentare: *Hâncești*, sat în țin. Lăpușna (1522). Atestări documentare ulterioare: 1686, 1731, 1772, 1803, 1817, 1859, 1870, 1904, 1930, 1940, 1959, 1994. Etimologia: *Hâncești*, oiconim antroponimic, satul de altădată ar fi fost denumit după moșia locală a hânceștenilor, neam de viță veche răzeșească, care se trage de pe un vechi strămoș Hâncu. Nume de locuri: *Budăiul*, *Chilumașul*, *Chilumul*, *Cogâlnicul*, *Galbena*, *Glădișăria*, *Hărtoapele*, *Podișul*, *Poiana*,

Rătunda, Valea Cornului, Valea Gladișului, Valea Oii, Valea Slodunului, Valea Timircan.

Ialoveni, oraș, centrul administrativ al raionului Ialoveni. Este situat la sud de Chișinău, pe valea râului Ișnovăț. Atestat în anul 1528 în sintagma *Cheile Ișnovățului*. Cu actuala denumire datează din anul 1639. Coordonate geografice: 46°57' lat. N, 28°47' long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 82 m. Suprafața orașului – 31,65 km². Gospodării individuale (apartamente, case particulare) – 6.700 (2012). Populația – 15.041 loc. în 2004, 15.967 loc. în 2014. Structura etnică (în anul 2004): 91,30% români, 3,66% ruși, 2,90% ucraineni ș.a. Biserică importantă: *Sfânta Parascheva*. Distanțe: 12 km până la Chișinău. Stație de cale ferată la Chișinău (13 km). Cod poștal: MD-6801. Mențiuni documentare: 1528, 1639, 1724, 1817, 1835, 1859, 1870, 1897, 1904. Etimologia: *Ialoveni*, prima dată atestat cu forma *Iloveni*, local rostit și astăzi *Iloveni*, termenul *ilovenii* fiind numele comun al vechilor locuitori – „descendenți ai unui strămoș comun Ilovan” sau „comunitatea de oameni stabiliți pe moșia (în satul) lui Ilovan”. Documentele vechi atestă antroponimele similare: *Ilovan*, vornic de Ilova (1678), *Ilovan*, păcurar din Călărași (1774), *Sava Ilovan*, răzeș din Iloveni (1827). Eronată este explicația dedusă din slav. *ialovița* „loc sterp, fără vegetație”. Străină și neacceptată de localnici a fost și rămâne denumirea *Kutuzov*, impusă de autoritățile sovietice între anii 1977–1990. Nume de locuri: *Albeni, Bozu, Comarnicul, Dealul Socitenilor, Holmurile, Iazul, Iezurcanele, Ișnovățul, Lacul, Lanul, Podișul, Poiana, Pojogana, Salcia, Schinoasa, Șesul, Șipotul, Voloaca*.

Leova, oraș-municipiu, centrul administrativ al raionului Leova. Este situat pe un platou din stânga văii râului Prut, pe traseul Chișinău–Hâncești–Leova–Cahul. Zona de așezare a localității face parte din Podișul Moldovei Centrale, subzona Depresiunea Săratei. Identificat cu vechiul târg Sărata din 1489. Coordonate geografice: 46°29' lat. N, 28°15' long. E. Altitudinea orașului față de nivelul mării – 45 m. Suprafața orașului – 34,15 km². Teritoriul intra- și extravilan – 62,03 km². Apartamente, case individuale – 3.700 (în 2004). Populația – 12.183 loc. în 1994, 10.027 loc. în 2004, 10.133 loc. în 2014. Municipiul Leova include în componența sa orașul Iargara. Distanțe: 100 km până la Chișinău, 64 km până la Hâncești, 25 km până la Cantemir, 73 km până la Cahul. Stație de cale ferată la Iargara (23 km). Monumente de cult: *Biserica Sfânta Parascheva, Biserica Sfântul Ioan Botezătorul*. Cod poștal: MD-6301. Mențiuni documentare: 1489, 1495, 1521, 1560, 1606, 1670, 1791, 1803, 1817, 1835, 1859, 1870, 1897, 1904, 1918, 1930. Etimologia: oiconim antroponimic, având ca etimon num. pers. *Leua (Leva)* – o variantă deformată a prenumelui *Leon*, hipocoristic al lui *Leonte (Leontie)*. Variantele onimice *Leua* și *Leva* apar frecvent menționate în documente (1521, 1560, 1636, 1774). Particularitățile fizico-geografice și naturale și unele aspecte ale vieții comunității leovene și-au găsit reflectare în toponimia minoră a urbei și a localităților din apropiere: lacuri – *Băltogul, Bogatul, Bujorul, Potcoava, Prutețul, Vetrișoiaia*; văi – *Chipriana, Lupa, Șerpoaica, Țicănăuca, Valea Teiului*; dealuri, movile – *Chiscul Mare, Dealul Morilor, Holbanul, Movila Troianului, Movila Pandelei, Movila Verde, Podișul*; terenuri agricole – *Cânepăria, Harbuzăria, Hectarele, Păpușoaiile, Răzeșia, Valea Mălaiului* (Eremia 2018: 32–34).

Lipcani, oraș în raionul Briceni, situat de stânga văii râului Prut, la confluența cu râul Medveja. Localitate cu atestări documentare de la începutul secolului al XVII-lea. Coordonate geografice: 48°15'56" lat. N, 28°48'14" long. E. Altitudinea localității față de nivelul mării – 112 m. Suprafața orașului – 1188 ha. Gospodării individuale, apartamente – 2.419 (1994), 2 765 (2004). Populația – 5.465 loc. în 2004, 5.317 loc. în 2014. Structura etnică (la recensământul din 2004): 49,91% români, 37,30% ucraineni, 10,90% ruși, 0,11% găgăuzi, 0,49% evrei, 0,03% polonezi ș.a. Monument de cult: *Biserica Sfânta Marea Muceniță Ecaterina* (existentă în sec. al XVIII-lea, reconstruită în anul 1837). Distanțe: 30 km până la Briceni, 260 km până la Chișinău. Stație de cale ferată, gara Lipcani. Cod poștal: MD-4706. Mențiuni documentare: 1654, 1739, 1774, 1817, 1759, 1870, 1897, 1904. Etimologia: oiconim din categoria toponimeloe etnonimice: *Lipcani* din *lipcani* „tătari curieri”, etnonim explicat prin *tatar lipca* „tătari lituanieni” (*Lipca* fiind echivalentul tătaresc al rus. *Litva* „Lituania”). Nume de locuri: *Bahna, Calea Ferată, Cruhleacul, Dealul Turcului, Haiocul, Larga, Meșceanscaia, Ostrovul, Pădurea Cotelei, Pădurea Hotarului, Planurile Noi, Podul Lipcanilor, Prutul, Vadul, Vale Budăiului, Zelena* (Eremia 2022: 13).

Observăm deci că majoritatea localităților urbane basarabene sunt așezări umane cu vechime de veacuri. Unele datează din sec. XV–XVI, altele din perioade mai târzii (sec. XVII–XVIII). Denumirile lor reprezintă în fond formații onimice de limbă română, având la bază cuvinte și termeni din lexicul comun sau nume proprii de persoane românești. Modele derivaționale aparte reprezintă oiconimele cu formații *-eni* și *-ești*. Oiconimele istorice reflectă diferite aspecte ale vieții societății umane din diverse perioade de vreme. Unele denumiri evocă raporturi economice, juridice și administrative dintre membrii societății. Altele ne amintesc de foștii conducători de obști sătești, de unii demnitari cu anumite funcții și atribuțiuni în vechea organizare a statului. Toponimia, toate categoriile de nume topice, cum sublinia acad. Iorgu Iordan, „poate fi socotită o adevărată arhivă, unde se păstrează amintirea multor evenimente, întâmplări și fapte, mai mult sau mai puțin vechi sau importante, care s-au petrecut de-a lungul timpurilor și au impresionat într-un chip oarecare sufletul oamenilor” (Iordan 1963: 2).

BIBLIOGRAFIE

- Bogaci 1959 = Gheorghe Bogaci, *Zametki po moldavskoi toponimike i ideomatike*, în „Izvestia Moldavckogo foliala AN SSSR” (Chișinău), XII, p. 94–95.
- Bogaci 1982 = Gheorghe Bogaci, *În lumea cuvintelor*, Chișinău, Editura Cartea Moldovenească.
- Eremia 2018 = Anatol Eremia, *Leova. Localități, oameni, tradiții*, Chișinău, Editura „Tehnica-Info”.
- Eremia 2022 = Anatol Eremia, *Vetrele noastre strămoșești: Lipcani*, în „Natura” (Chișinău), XI, p. 13.
- Ilcev 1969 = Stefan Ilcev, *Recinik na licinite i familni imena u bălgarite*, Sofia, Izdatelstvo na Bălgarskata Akademia na Naukite.

Iordan 1963 = Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, București, Editura Academiei.
Soroca 1991 = Ion Soroca, *Mihail Kogălniceanu: viața și opera*, în „Literatura și arta”, CLIX, p. 4.

Surse documentare

Carte de la Moldavie pour servir à l'Histoire militaire de la guerre entre les Russes et les Turcs. Levée par l'Etat Major sous la direction de F.g. de Bawr, Amsterdam, 1783.
Costăchescu, M., *Documentele moldovenești de la Ștefan cel Mare*, Iași, 1933.
Costăchescu, M., *Documentele moldovenești înainte de Ștefan cel Mare*, Iași, vol. I–II, 1931–1932.
Documenta Romaniae Historica. A. Moldova, București, vol. I, 1975 și urm.
Documente privind istoria României, A. Moldova, București, vol. I, 1954 și urm.
Karta Bessarabskoi oblasti, Sankt-Petersburg, 1820.
Moldova în epoca feudalismului, Chișinău, vol. I–IX, 1961–2004.
Perecen' naseleonnâh mest (1870-1978). Bessarabkaia gubernia, Chișinău, 1912.
Sava, Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.
Sava, Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944.
Recensămintele populației Moldovei din anii 1772–1773 și 1774, în Moldova în epoca feudalismului, Chișinău, vol. VII, partea 1–2, 1975.

CONSIDERATIONS ON TOPONYMY OF URBAN LOCALITIES IN BASSARABIA

ABSTRACT

The article examines the methods of formation and evolution of urban communities, the stages and processes of the establishment of the urban toponomic system and, in connection with this, some problems of Romanian zonal toponymy. The information on the Bessarabian localities refers to their geographical position, the first and subsequent documentary attestations, the area of the cities, the number of individual households, the dynamics of the urban population. The oiconyms are researched from a lexical, etymological and derivational point of view. Royal charters, cartographies, archival materials, cartographic works have served as a documentary basis.

Keywords: *name, derivation, etymology, lexicon, oiconym, city, toponymy.*